

ĐỔI MỚI PHƯƠNG THỨC LÃNH ĐẠO CỦA ĐẢNG ĐỐI VỚI CÔNG TÁC VẬN ĐỘNG PHỤ NỮ Ở VIỆT NAM HIỆN NAY

PGS, TS ĐOÀN MINH HUẤN

*Ủy viên dự khuyết Trung ương Đảng,
Tổng Biên tập Tạp chí Cộng sản*

Tóm tắt: Phụ nữ chiếm một nửa trong xã hội và đang có đóng góp to lớn vào quá trình phát triển. Ghi nhận quyền của phụ nữ trong thể chế, chính sách là bước tiến quan trọng trong nhìn nhận vị trí, vai trò người phụ nữ trong xã hội, nhưng vấn đề quan trọng hơn là lãnh đạo tổ chức thực hiện nghiêm túc và được bảo vệ bằng hệ thống tư pháp công bằng, minh bạch, nhất là trong giai đoạn Việt Nam xây dựng thể chế kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa, chủ động hội nhập quốc tế. Bài viết luận giải về đổi mới phương thức lãnh đạo của Đảng đối với công tác vận động phụ nữ trong điều kiện mới ở nước ta hiện nay.

Từ khóa: Phụ nữ; Đổi mới phương thức lãnh đạo phụ nữ.

Đổi mới phương thức lãnh đạo của Đảng đối với công tác vận động phụ nữ là tìm kiếm những hình thức, phương pháp lãnh đạo có hiệu quả trong thúc đẩy quyền của phụ nữ trong thế giới hiện đại, bảo đảm phụ nữ thật sự trở thành chủ thể các hành động xã hội liên quan đến thúc đẩy và bảo vệ quyền của phụ nữ.

Phương thức lãnh đạo của Đảng nói chung bao gồm lãnh đạo bằng cương lĩnh, đường lối, chính sách lớn; bằng lãnh đạo nhà nước thể chế hóa thành luật pháp và chính sách cụ thể; bằng công tác tổ chức và cán bộ; bằng

kiểm tra, giám sát; bằng tuyên truyền, vận động, giáo dục, thuyết phục, nêu gương. Mọi mặt của đời sống xã hội đều chịu tác động từ các phương thức lãnh đạo nêu trên. Tùy từng dạng thức khác nhau của khách thể lãnh đạo mà đề cao phương thức này hay phương thức khác. Phụ nữ là một bộ phận của xã hội, tiếp cận từ phương diện giới; công tác vận động phụ nữ bản thân nó là một phương thức lãnh đạo của Đảng. Vì vậy, cần phải phân tách lãnh đạo công tác vận động phụ nữ trên các chiều cạnh: với tư cách là một thiết chế tổ chức đại diện cho phụ nữ; với tư cách là một

lực lượng xã hội chiếm hơn 50% tổng dân cư xã hội; với tư cách là quyền của nhóm chịu nhiều thiệt thòi trong xã hội; với tư cách là một phong trào cách mạng cụ thể và với tư cách là trụ cột cho kinh tế và an sinh gia đình - tế bào cho xã hội. Phải từ những đối tượng rất cụ thể như vậy mà định hình những hình thức, phương pháp vận động phụ nữ phù hợp.

Nói tới phương thức lãnh đạo bao gồm hai bộ phận cấu thành là những hình thức và phương pháp, mà không có lĩnh vực nào đòi hỏi sáng tạo và linh hoạt như phương pháp cách mạng. Phương pháp lãnh đạo là sản phẩm chủ quan của tư duy con người, nhưng lại xuất phát từ điều kiện khách quan, để tìm cách tối ưu hóa hiệu quả tác động. Nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa mà Đảng và nhân dân ta đang xây dựng không có mục đích nào khác là vì con người, vì nhân dân, trên cơ sở tôn trọng đầy đủ các quy luật của kinh tế thị trường nên cũng chế định đến tính linh hoạt, đa dạng, phong phú của phương thức lãnh đạo công tác vận động phụ nữ của Đảng. Phụ nữ chiếm một nửa trong lực lượng lao động của xã hội, vừa chịu tác động rất lớn từ các quy luật của kinh tế thị trường (chấp nhận cạnh tranh), vừa có cơ hội để khẳng định tài năng và lợi thế của mình (nếu có hệ thống thể chế công bằng, không thiên vị).

Công tác vận động phụ nữ trong điều kiện mới sâu xa phải từ một hệ thống thể chế dung nạp được đầy đủ quyền của phụ nữ qua được ghi nhận về mặt lập pháp, được thực thi về mặt hành pháp và được bảo vệ về mặt tư pháp. Thể chế phát triển phải có ý nghĩa tạo cơ hội cho phụ nữ phát huy cao nhất năng lực của mình trong một nền kinh tế ngày càng xuất hiện nhiều ngành nghề có lợi thế cho

phụ nữ như dịch vụ tài chính, ngân hàng, giáo dục, y tế, báo chí, truyền thông, v.v.. Nó đòi hỏi trách nhiệm lãnh đạo chính trị đối với tất cả các khâu khác nhau để làm tốt công tác dân vận của chính quyền.

Nền kinh tế thị trường cũng tạo ra cạnh tranh khốc liệt hơn, cách tiếp cận quyền của phụ nữ không phù hợp sẽ loại trừ một bộ phận phụ nữ ra ngoài lề của sự phát triển, nhất là phụ nữ ở vùng khó khăn, dân tộc thiểu số, nông thôn, gia đình nghèo. Do vậy, phải luật định được đầy đủ quyền của phụ nữ trong quá trình hoàn thiện hệ thống an sinh xã hội, đặc biệt là các chế độ giáo dục, đào tạo, bảo hiểm lao động, bảo hiểm y tế, bảo hiểm thai sản, nghỉ hưu, v.v.. Phương thức lãnh đạo của Đảng ở đây chính là quán triệt đầy đủ quan điểm chính quyền làm công tác vận động phụ nữ ngay từ khâu xây dựng luật pháp đến hoạch định chính sách. Muốn vậy, các nhà lập pháp và lập quy đều phải thẩm nhún đầy đủ các quan điểm của Đảng về bình đẳng giới, phải loại bỏ mọi định kiến về giới.

Ghi nhận quyền của phụ nữ trong thể chế, chính sách là bước tiến quan trọng trong nhìn nhận vị trí, vai trò người phụ nữ trong xã hội, nhưng vấn đề quan trọng hơn là lãnh đạo tổ chức thực hiện nghiêm túc và được bảo vệ bằng hệ thống tư pháp công bằng, minh bạch. Cần khắc phục tình trạng những quan điểm nữ quyền tiến bộ đã được ghi nhận về mặt chủ trương nhưng tổ chức thực hiện không nghiêm. Muốn vậy, phải xây dựng chế độ trách nhiệm trong tổ chức thực hiện nghị quyết, từ thể chế hóa thành các chính sách cụ thể đến tổ chức giáo dục, học tập và bố trí nguồn lực cho thực thi. Nghiên cứu các cơ chế hợp lý cho thực hiện các chủ trương, chính sách đó, nhất là chế độ học tập, bố trí

cán bộ nữ đủ cơ cấu. Cần có những chính sách đặc thù cho nữ trong điều kiện nam và nữ tương đương nhau về tiêu chuẩn thì ưu tiên cho nữ; trong điều kiện trước tuổi sinh nở phải ưu tiên cho phụ nữ đẩy nhanh cơ hội học tập so với nam giới; khi đã hoàn thành thiên chức làm mẹ phải tạo môi trường thuận lợi cho phát triển năng lực, tránh để phụ nữ an phận thủ thường chỉ chăm lo việc gia đình, bê trễ công việc cơ quan, đoàn thể, v.v.. Mỗi chủ trương, chính sách ban hành phải cụ thể hóa thành đề án, có kiểm tra kết quả, tiến độ thực hiện nghiêm túc, có kiểm điểm trách nhiệm cá nhân đối với những việc không hoàn thành.

Công tác phụ nữ có thể tiếp cận từ góc độ vai trò phụ nữ trong hộ gia đình, nơi vừa là đơn vị kinh tế vi mô, vừa là đơn vị tái sản xuất nhân lực xã hội, duy trì nòi giống, vừa là đơn vị đầu tư cho phát triển kinh tế, giáo dục, xây dựng lối sống văn hóa. Trong xã hội truyền thống và xã hội hiện đại, người phụ nữ đều có vai trò đặc biệt trong gia đình, từ giáo dục cho con cái, tham gia sản xuất và tích lũy, tiết kiệm, tiêu dùng. Với vai trò người mẹ trong gia đình họ chịu nhiều thiệt thòi khi thực hiện chức năng duy trì nòi giống. Nếp tư duy của người mẹ có ảnh hưởng rất lớn đến định hướng lối sống, nếp sống cho con cái, an sinh gia đình. Gia đình là trường học đầu tiên, người mẹ là cô giáo đầu đời chính là theo hàm nghĩa nêu trên. Do đó, công tác vận động phụ nữ phải hướng vào những vấn đề rất cụ thể và thiết thực ấy để người phụ nữ có vai trò ngày càng lớn trong gia đình hiện đại nhưng vẫn khẳng định được vị thế xã hội của mình. Khi khẳng định gia đình là tế bào của xã hội, cần phải thấy vai trò quyết định của người phụ nữ để tế bào

ấy khỏe mạnh, có sức đề kháng và miễn nhiễm với những độc tố có nguy cơ gây tổn thương tế bào đó, nhờ đó mới có một xã hội được duy trì trong trật tự, ổn định và phát triển lành mạnh. Vì vậy, phương thức lãnh đạo của Đảng ở đây chính là phải xây dựng được những mô hình gia đình tiêu biểu để tôn vinh, tạo ảnh hưởng lan tỏa trong xã hội mà ở đó gắn liền cả vai trò người mẹ, người vợ và người cha biết chia sẻ, có trách nhiệm giới, con cái được trưởng thành lành mạnh bằng cả sự giáo dục và giáo dưỡng của cha mẹ.

Quá trình công nghiệp hóa, hiện đại hóa ở nước ta hiện nay đang làm thay đổi cơ cấu lao động gắn với đặc tính giới và phân bố lao động theo lãnh thổ từ cả hai chiều cạnh tích cực và tiêu cực. Một mặt, kinh tế dịch vụ ngày càng chiếm tỷ trọng lớn trong nền kinh tế mà ở đó phụ nữ góp phần quan trọng. Từ đặc điểm giới, phụ nữ có lợi thế trong những ngành như: dịch vụ thương mại, tài chính, ngân hàng, giáo dục, y tế, báo chí, truyền thông, văn hóa - nghệ thuật, thẩm mỹ, bảo trợ xã hội... Một số ngành công nghiệp mà Việt Nam có lợi thế tập trung trong các khu công nghiệp, khu chế xuất cũng sử dụng nhiều lao động nữ như dệt may, thời trang, da giày, chế biến thực phẩm, lắp ráp điện tử đơn giản... Phương thức lãnh đạo của Đảng đối với công tác vận động phụ nữ ở đây phải thông qua các đơn vị cung ứng dịch vụ, các doanh nghiệp; phối hợp với tổ chức công đoàn; chú trọng thúc đẩy pháp luật về quyền của phụ nữ trong các hoạt động kinh tế và cung ứng dịch vụ; đặc biệt là các chế độ tiền lương, tiền thưởng, bảo hiểm, môi trường lao động, giờ lao động và nghỉ ngơi, các dịch vụ xã hội và thiết chế văn hóa trong các khu công nghiệp tập trung. Mặt khác, công nghiệp hóa, hiện

đại hóa cũng thúc đẩy một bộ phận lao động di cư nông thôn - đô thị, dẫn đến hiện trạng nông thôn còn phần lớn là phụ nữ và trẻ em, đẩy gánh nặng quản trị nông thôn và sản xuất nông nghiệp cho phụ nữ.

Trong nền kinh tế chuyển đổi, nước ta còn một tỷ trọng rất lớn khu vực kinh tế phi chính thức, mà phụ nữ luôn là đối tượng chiếm phần lớn ở những ngành nghề này, kể cả lao động không được trả công (nấu ăn, giặt giũ, dọn dẹp vệ sinh gia đình) hay bảo hiểm trong các ngành nghề kiểu dịch vụ gia đình (bảo mẫu, “ô sin”). Đó là những vấn đề mà trong nền kinh tế thị trường càng đòi hỏi trong lãnh đạo công tác vận động phụ nữ phải bao quát đầy đủ, tác động đa diện vào cả tổ chức và cá nhân liên quan đến bảo vệ và thúc đẩy quyền của phụ nữ, nhất là các pháp nhân và thể nhân đang sử dụng lao động.

Công tác vận động phụ nữ có thể được hiểu là một phong trào mà Đảng phải tìm được cách tác động thích hợp để thúc đẩy phong trào đi lên, phát triển đúng hướng. Trong cách mạng giải phóng dân tộc, Đảng đã lựa chọn được phương thức lãnh đạo phù hợp để tập hợp “đội quân tóc dài” tạo nên tính độc đáo trong đấu tranh chính trị, quân sự, binh vận. Trong điều kiện hòa bình, xây dựng đất nước, phải căn cứ vào tính chất từng phong trào mà xác định phương thức lãnh đạo phù hợp.

Nhìn chung, bất cứ phong trào nào, sự lãnh đạo của Đảng cũng phải tác động đến nhiều khâu, nhiều yếu tố, nhưng cốt lõi vẫn là tạo ra được nhân tố mới có khả năng ảnh hưởng lan tỏa. Ví dụ: Trong phong trào xóa đói giảm nghèo, Đảng phải lãnh đạo được chính quyền cân đối nguồn lực hỗ trợ (đất đai, tín dụng), doanh nghiệp vào cuộc để tìm

kiếm thị trường tiêu thụ, chế biến sản phẩm, bảo đảm vệ sinh an toàn thực phẩm, nhà khoa học hỗ trợ công nghệ... đặc biệt là lựa chọn được những nhân tố mới có khả năng đi đầu trong đổi mới cơ chế, cách làm để thoát nghèo, làm giàu.

Nhân tố mới, gương điển hình tiên tiến ở đây được hiểu bao gồm cả tiên tiến về tư tưởng, phong cách, phương pháp, cách làm. Phải coi trọng tổng kết các gương điển hình tiên tiến, nhân tố mới, rồi từ “điểm” nhân thành “diện”, từ hẹp thành rộng, từ mô hình vi mô phát triển thành chính sách vĩ mô. Đổi mới hình thức tôn vinh, khen thưởng để nhân tố mới thật sự trở thành động lực kích hoạt chuyển động cả phong trào mang ý nghĩa kinh tế, chính trị, xã hội rộng lớn. Khi phong trào bắt đầu nhen nhóm, càng phải chú ý đến bồi dưỡng, thắp sáng các nhân tố mới, từng bước tìm cách thúc đẩy ảnh hưởng lan tỏa. Khi phong trào đã phát triển lên đến đỉnh cao phải biết cách giữ lửa, không để phong trào lắng xuống, chìm xuống bằng phát huy sức mạnh của cả tập thể phụ nữ và vai trò tiên phong của đảng viên.

Phương thức lãnh đạo của Đảng thông qua tổ chức của phụ nữ là Hội Phụ nữ là một bộ phận của lãnh đạo công tác vận động phụ nữ mà bản chất là thông qua thiết chế cụ thể đại diện Đảng lãnh đạo công tác Hội nhằm bảo vệ quyền và lợi ích hợp pháp của hội viên. Bất cứ thiết chế xã hội nào được lập ra đều mang tính đại diện cho chủ thể ủy quyền, nên nếu giữ đúng tôn chỉ, mục đích thì sẽ có sức thu hút, tập hợp hội viên, và nếu bị lu mờ tính xã hội thì sẽ mất đi sức hấp dẫn của nó. Tính xã hội chính là môi trường cho tồn tại và phát triển của hội, cho nên, phải tìm sự thống nhất giữa tính chính trị với tính xã hội.

Cường điệu hóa hoặc tách rời tính chính trị với tính xã hội sẽ làm cho Hội không thực hiện đúng vai trò mà hội viên mong muốn, đồng thời cũng không thực hiện đúng quan điểm, đường lối của Đảng về phát huy vai trò, chức năng, tính chất của Hội trong công tác phụ nữ.

Trong điều kiện kinh tế thị trường và hội nhập quốc tế hiện nay, hội viên ngày càng thực tế hơn khi chứng thực những gì mà Hội mang lại quyền lợi thiết thân cho chính họ, nếu không họ sẽ thờ ơ, xa lánh, thậm chí còn tạo nên các “khoảng trống” cho các thế lực thù địch lôi kéo phụ nữ. Chính vì vậy, đổi mới phương thức lãnh đạo ở đây chính là phải lựa chọn được những cán bộ thật sự toàn tâm, toàn ý với phong trào phụ nữ, dám dấn thân cho sự nghiệp giải phóng phụ nữ và bình đẳng giới, có tiếng nói dũng cảm phản biện đối với các chính sách bất hợp lý, các hiện tượng bất bình đẳng với phụ nữ đang tồn tại trong xã hội.

Cấp ủy các cấp và người đứng đầu có vai trò trực tiếp quyết định đến đổi mới phương thức lãnh đạo của Đảng đối với công tác vận động phụ nữ. Vì vậy, cấp ủy phải thật sự thấm nhuần các quan điểm của Đảng về công tác vận động phụ nữ; phải chân thành, thực tâm đối với các chính sách liên quan đến phụ nữ, tránh thực hiện mang tính hình thức. Cơ cấu đủ cán bộ nữ trong cơ quan lãnh đạo Đảng các cấp có ý nghĩa quan trọng bảo đảm để đưa tiếng nói của phụ nữ vào ngay khâu hoạch định đường lối, chủ trương, chính sách đối với phụ nữ. Muốn thay đổi các quan niệm chưa đúng đắn về bình đẳng giới trên bình diện toàn xã hội cũng như trong đội ngũ các nhà hoạch định chính sách, thì nam giới có vai trò cực kỳ quan trọng. Họ phải thực sự

thấu hiểu, thấu cảm trên tinh thần tôn trọng các quyền bình đẳng giới, ra sức thúc đẩy các chính sách và hành động thực tế, thì các phương thức lãnh đạo bằng tổ chức hay nêu gương mới phát huy tác dụng. Trong điều kiện hiện nay phải nhấn mạnh trách nhiệm người đứng đầu cấp ủy trong thúc đẩy các chính sách và biện pháp bảo đảm bình đẳng giới, bảo vệ quyền của phụ nữ. Trách nhiệm cá nhân phải được quy định cụ thể, có giám sát thực hiện nghiêm túc, có kiểm điểm và đánh giá sau một chu trình lãnh đạo, quản lý.

Lãnh đạo đổi mới mô hình tổ chức và lề lối công tác của Hội Phụ nữ có ý nghĩa đặc biệt quan trọng nhằm nâng cao hiệu quả công tác vận động phụ nữ. Cần cơ cấu lại Trung ương Hội theo hướng tập trung cho hoạch định chiến lược, chính sách đối với phụ nữ, công tác đối ngoại, phản biện và giám sát xã hội đối với các chủ trương, chính sách, luật pháp về phụ nữ, về bình đẳng giới. Đội ngũ cán bộ ở đây phải được đào tạo một cách chuyên nghiệp cho thực hiện các chức năng, vai trò, thật sự là thủ lĩnh của phụ nữ, đủ bản lĩnh phản biện đường lối, chính sách của Đảng, pháp luật của Nhà nước, đủ năng lực làm việc trong môi trường hội nhập quốc tế. Cấp cơ sở có vai trò trực tiếp đối với công tác vận động phụ nữ nên cần cơ cấu lại theo hướng tập trung làm tốt công tác xã hội và vận động hội viên ở cơ sở, địa bàn dân cư, khối phố, gia đình. Đổi mới phương thức cung ứng dịch vụ công đối với những vấn đề liên quan đến tạo quyền, trao quyền và thực hành quyền của phụ nữ. Trong điều kiện nền kinh tế thị trường, hội phụ nữ phải nâng cao sức cạnh tranh của mình để có cơ hội tiếp cận và đủ năng lực triển khai các

gói dịch vụ công nhằm tăng cường năng lực cho phụ nữ như bình đẳng giới, xóa đói giảm nghèo, giúp nhau làm giàu, bảo trợ xã hội.

Phương thức lãnh đạo của Đảng ở đây phải tác động vào 2 mặt: Chính quyền đổi mới mô hình cung ứng dịch vụ công luôn tính đến yếu tố giới, nhất là dành nguồn tài chính công cho tăng cường năng lực nữ giới, quyền của nữ giới và mở rộng cơ hội tiếp cận dịch vụ của phụ nữ. Cách làm này cũng sẽ giúp giảm áp lực biên chế của các đơn vị cung ứng dịch vụ công, còn tổ chức hội không ngừng nâng cao năng lực để tự quản, tự giải quyết những vấn đề của chính họ.

Hội nhập quốc tế cũng đặt ra những yêu cầu mới trong đổi mới phương thức lãnh đạo của Đảng đối với công tác vận động phụ nữ. Đội ngũ cán bộ làm công tác liên quan đến hội phải được đào tạo, tăng cường năng lực công tác trong môi trường quốc tế, nhất là tiếp cận các công ước quốc tế phổ biến mà chúng ta đã cam kết cũng như hiểu biết phụ nữ các nước để cùng chia sẻ mối quan tâm toàn cầu. Đối ngoại nhân dân ngày càng rộng mở, trở thành một kênh đối ngoại quan trọng, trong đó có đối ngoại giữa hội phụ nữ nước ta với tổ chức đại diện cho phụ nữ các nước. Các hiệp định thương mại tự do thế hệ mới tạo ra những cơ hội và thách thức mới cho phụ nữ, nhất là di chuyển lao động nữ đối với các ngành nghề mà phụ nữ có lợi thế như điều dưỡng, y tá, bảo trợ xã hội. Đồng thời, chúng ta cũng đối mặt với nguy cơ mất việc trong các ngành sử dụng nhiều lao động nữ như dệt

may, giày da, thiết kế thời trang, lắp ráp điện tử giản đơn. Toàn cầu hóa gắn liền với nó các thách thức an ninh phi truyền thống đe dọa đến an ninh con người mà phụ nữ là đối tượng dễ bị tổn thương trước tình trạng buôn bán phụ nữ và trẻ em, hôn nhân xuyên biên giới. Do đó, phương thức lãnh đạo của Đảng ở đây phải rất cụ thể, vừa thông qua chính quyền, vừa thông qua hội, vừa có những mặt nêu gương của đảng viên, có thể tiến hành trong nước hoặc tại địa bàn nước ngoài.

Tóm lại, đổi mới phương thức lãnh đạo của Đảng đối với công tác vận động phụ nữ trong tình hình mới phải căn cứ vào từng đối tượng cụ thể: tổ chức hội phụ nữ, phong trào phụ nữ, cá nhân phụ nữ, lao động phụ nữ, gia đình mà phụ nữ có vai trò trụ cột với yếu tố xuyên suốt vẫn là bảo vệ và thúc đẩy quyền của phụ nữ; phải đề cao vai trò của cá nhân, người đứng đầu tổ chức Đảng, Nhà nước; thúc đẩy chức năng dân vận của chính quyền, cả về mặt hoạch định thể chế, chính sách, lề lối và tác phong của cán bộ và công chức, đến bảo vệ quyền của phụ nữ; xây dựng mô hình khuôn mẫu, nhân tố mới mà ở đó đảng viên phải đi tiên phong để tạo ảnh hưởng lan tỏa trong cộng đồng và xã hội; phát huy vai trò cán bộ nữ trong các cơ cấu cấp ủy, chính quyền, hội phụ nữ cũng như các tổ chức khác của hệ thống chính trị, tổ chức cung ứng dịch vụ công... Tùy từng tình huống cụ thể mà nhấn mạnh phương thức này hay phương thức khác, trong đó, tăng cường vai trò của chính quyền, nêu cao trách nhiệm người đứng đầu và xây dựng mô hình làm khuôn mẫu vẫn phải được đề cao và nhấn mạnh trong bối cảnh hiện nay □